

Versvízcsapok

Széljegyzet a posztmodern költészethez

Vajon posztmodernnek hívjuk (azt is), amikor a szavaknak nincs többé jelentése, az irodalom nem hordoz többé valami felettes üzenetet, pusztán öncélú játék a nyelvvel? Igen. S bár sokan örülnek annak, hogy mostanság, főként kicsiny országunk meglehetősen provinciális irodalmában, főként lírájában, lehet a zavarosban halászni – az esztétikai értéket immár semmi sem garantálja, így közepes tehetségű vagy rosszabb szerzők is kanonizálttá válhatnak –, néhány régimódiabb, konzervatívabb, a nyelv médiumának kifejezőképességében valamennyire még hívő olvasót és irodalmárt mindez elkésérít.

Ha végiglapozom a magyar irodalmi folyóiratsajtó akár csak 10-20 legpatinásabb, legnívósabbnak tartott lapjainak adott havi számait, az eredmény elkésérítő. A sok száz abban a hónapban – idősebb, kanonizált, valamint fiatal, pályakezdő szerzőktől egyaránt – publikált versből talán ha négy-öt emlékezetes, említésre méltó szöveget találok, habár ez a megállapítás nyilvánvalóan szubjektív. Véleményemmel talán nem vagyok egyedül. Ahhoz ugyanis, hogy valaki úgymond befusson, de legalábbis közölje egy-két nevesebbnek számító lap, aztán kötete is megjelenjen valamelyik aránylag jónak számító kiadónál (ma már sokszor persze önköltségre, ha az ember nem óhajt éveket várni, míg esetleg részesülhet a meglehetősen szűkös, s a kanonizált idősebb szerzők között igencsak felosztott állami támogatásból), nem kell átütő tehetségnek lenni. Elég, ha az ember úgymond trendi, azaz érzi a kortárs magyar költészet irányait, és sokat olvasva elsajátítja azokat a lírai magatartásformákat, amelyekre a szerzők, a kiadók és a szerkesztőségek harapnak. Persze nem kell illúziókat táplálni, már évszázadokkal ezelőtt is sok volt a középszerű, feledhető, jelentőséget elérni nem tudó költő és egyéb tollforgató, de az információs társadalom robbanásszerű fejlődésével az évente megjelenő versek és verseskötetek száma ugrásszerűen megsokszorozódott. Magyarországon, kis közép-kelet-európai miliókben halmozottan ez a helyzet. Egyik jeles irodalomtörténész ismerősöm (Szigeti Csaba irodalomtörténész, a Miskolci Egyetem egykori professzora) ezt a jelenséget nagyon találóan *versvízcsapnak* nevezte el, s megállapítása szerint évente körülbelül tízezer (nem tévedés!) vers lát napvilágot

csak és kizárólag a folyóiratsajtóban. És akkor még nem beszéltünk a megjelenő verseskötetokről, antológiákról, egyéb formájú publikációkról.

Objektív szűrő nem létezik, az olvasóhoz, ha még van ilyen, egyre kevésbé jut el a nívós szellemi portéka, miközben „a szakma” jóformán csak magának ír, a díjakért, ösztöndíjakért, állami támogatásokért pedig egy szint felett eszeveszett harc folyik. Talán nem mondok újat, ha azt állítom, olykor a jeles irodalmi díjakkal kitüntetett, több lapnál rendszeresen publikáló, nívós kiadóknál megjelenő szerzők között ugyanúgy akad kétes esztétikai értékeket létrehozó, adott esetben közepes tehetségű, de akár még szinte teljesen dilettáns alkotó is. Olykor bőven elég, ha az ember érzi, most épp milyen szelek fújnak, milyen lírai beszédmód a menő, milyen nyelvi csúrcsavarok, szójátékok melyik szerkesztőségnek jönnek be, esetleg egy-két ajánló, támogató azok közül, akik már benne vannak a branchesban, s kész a posztmodern költői karrier. Milliomos persze senki nem lesz belőle, de idővel egy állami díjat vagy szerkesztői állást kijárhat magának, aki jó hajóra száll. Termékeny kis hazai talajunkon virágzik az a sokszínű, ám gyomnövényekkel jócskán benőtt kert, amit posztmodern magyar lírának nevezünk.

A posztmodern költészet kétes esztétikai értéke, a fércművek, de legalábbis feledhető, közepes kvalitású versek hihetetlen magas száma persze nem csupán öngerjesztő folyamat, hanem nagy valószínűséggel kéz a kézben jár a kortárs magyar irodalomtudományi és kritikai diskurzussal. Nem kell a lehetséges jelentésekkel foglalkozni, nem kell valami felettes tartalmat közölni, nem kell társadalmi problémákra reflektálni, de még csak filozófiai vagy érzelmi mélységekbe sem kell merülni. Elég, ha az ember az adott kis szemétdombon trendi, az már mindenképpen félsiker, ha valaki a farvizeken evezget. Még csak megsaccolni sem lehet ugyanakkor, hány esztétikailag értékes, mély tartalmakat közvetítő, őszinte hangvételő irodalmi alkotás sikkad el, mert nem kap megfelelő figyelmet vagy támogatottságot, mert a szerző esetleg nincs benne a branchesban, és nem olyan alkat vagy nem olyanok a körülményei, hogy bekerüljön a sűrűjébe. A posztmodern poézis pedig virágzik tovább, terjed, miként a középkorban az a bizonyos fekete ragály terjengett mindenfelé, beterít könyvlapot, folyóiratsajtót, online irodalmi portált. Szegény olvasó pedig, akinek napjaink rohanó világában úgyis annyira kevés ideje jut a versolvasásra, találja meg azt a száz-százötven kortárs magyar poétát, akit egyáltalán érdemes olvasni a sok említésre méltatlan középszerű, vagy egyenesen rossz irodalmi alkotás között.

Meg lehet persze magyarázni, hogy aminek se eleje, se veleje, az miért jó, miért érdemes olvasni, miért leszünk tőle gazdagabbak, ha drága időnket és pénzünket nem kímélve elolvassuk, magunkévá tesszük. Az irodalomtudomány és a kritika-ipar sok esetben meg is

teszi, hiszen annyira nem is kevés ember abból él, de legalábbis időről időre honoráriumot kap érte, hogy megmagyarázza a tudatlan, bugris, a kor szavára értetlen olvasónak, miért is érdemes elolvasni bizonyos zavaros, érthetetlen, vagy csak egyszerűen öncélúan játszadozó, ám semmi mélységet nem tartalmazó irodalmi szövegeket. Megteszik, mert őket sem feltétlenül az esztétikai értékek érdeklik – az esztétikai értékítélet amúgy is meglehetősen szubjektív fogalom –, hanem a szakmai előrejutás, de legalábbis az, hogy az esetek legnagyobb részében bölcsészdiplomával ne kelljen elmenni gyári munkásnak, önkormányzati tisztviselőnek, de akár tanárnak, hogy el tudják tartani magukat vagy a családjukat. Megteszik, mert féltik az esetek többségében igen szerény, de egy munkásemberéhez képest mindenképpen kényelmes értelmiségi életüket. Megteszik, mert nem tehetnek mást. Kezek kezeket mosnak, s már meg is van a lehetőség a lehető legközepesebb vagy nivótlanabb irodalmi (?) szövegek legitimációjára, kanonizációjára, az olvasóval való megetetésére.

A posztmodern lényege szerint toleráns, tehát nem állít fel stabil értékeket – ez az értékpluralizmus pedig más szóval azt jelenti, hogy voltaképpen mindent lehet, hiszen ki mondja meg valamiről, hogy jó vagy rossz, értékes vagy értéktelen? Még ha az egyik kritikus leminősíti is az adott művet, majd akad másik egy ugyanolyan nivójú, legfeljebb más politikai irányultságú vagy más érdekszférába tartozó irodalmi lapnál, aki az egekig magasztalja. Akit egyik helyről kirúgnak, az önkritika nélkül keres másikat, valahol csak el lehet adni azt a posztmodern költészetet, aminek esztétikai értékét senki nem hivatott megítélni, ugyanakkor paradox módon mindenki egyformán kompetens, hogy megítélje.

S mi marad a végén? Egyre több vers íródik és jelenik meg, az olvasó pedig egyre kevesebbet olvas. Ez hát a posztmodern poézis, amikor minden lehetséges, ugyanakkor semmi nem érdekel senkit, legfeljebb az úgynevezett szakmát. Az a pár ember, aki pedig még OLVASÓNAK meri magát nevezni, továbbra is lapozgatja a folyóiratsajtót és a frissen megjelent köteteket, hátha akad közöttük még valami emészthető, használható, esetleg értékes. Pontosan, mint mikor a guberalók keresnek a lomhalomban valami hasznosíthatót, esetleg véletlenül kidobott értéktárgyat. Az eredményhez mindenképpen gratulálunk kis közép-kelet-európai szemétdombjainkon továbbra is kapirgáló poéta és kritikus urainknak, akiknek csak további sok sikert kívánhatunk. Ez az ítélet persze szubjektív és korántsem kollektív, hiszen nincs okunk azt gondolni, hogy manapság kevesebb értékes vers születik, mint mondjuk száz, vagy kétszáz évvel ezelőtt. Az értékes művek száma vélhetően ugyanakkora, a gond inkább az, hogy sokkal több kevésbé értékes vagy egyenes értéktelen szöveg kap publicitást, ismételten, sok esetben nem zuglapoknál, hanem a nivósnak számító

folyóiratsajtóban és kiadóknál, az a pár aranytallér pedig bizony-bizony elveszni látszik az őket körülvevő és elnyelő olcsó rézpénzek tengerében.